

MARQ WIJNGAARDEN
FLIP SCHÜLLER
PROF. LIESBETH ZEGVELD
BONDINE KLOOSTRA
MARIEKE VAN EIK
WIL EIKELBOOM
DR. CHANNA SAMKALDEN
TAMARA BURUMA
EVA BEZEM
BARBARA VAN STRAATEN
DR. LISA-MARIE KOMP
MICHIËL PESTMAN
BRECHTJE VOSSENBERG
EMIEL JURJENS
TOM DE BOER
DR. KRIT ZEEGERS
FREDERIEKE DÖLLE
ELLES TEN VERGERT
ISA VAN KRIMPEN
DORA BROUWER
THOMAS VAN DER SOMMEN
LARAB MOHAMMAD
SHRUTI TOELSIE
CHRIS DEKKERS

ADVISEURS
PROF. HANS ULRICH JESSURUN D'OLIVEIRA
PROF. TIES PRAKKEN

AANGETEKEND

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur.
t.a.v. minister F. Wiersma
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Kopie verstuurd per e-mail aan:

Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn N.V.

T.a.v. mr. E. Brans (edward.brans@pelsrijcken.nl)

Amsterdam, 3 juli 2025

Onze ref. 20191602/BK/BV

E-mail: bkloostera@prakkendoliveira.nl
bvossenberga@prakkendoliveira.nl

Betreft: Stikstof | Inzake de uitvoering van het eindvonnis 22 januari 2025

Geachte minister Wiersma,

Namens cliënte, **Stichting Greenpeace Nederland** (hierna: Greenpeace), vragen wij uw aandacht voor het volgende.

Op 22 januari 2025 wees de rechtbank Den Haag eindvonnis in de procedure met kenmerk C/09/651046. Het betreft een procedure die Greenpeace in het algemeen belang aanspande tegen de Staat vanwege, kort gesteld, zijn ontoereikend stikstofbeleid. Gevoegd aan de zijde van de Staat in eerste aanleg was de Stichting Stikstofclaim (hierna: SSC). De rechtbank verklaarde bij eindvonnis voor recht dat de Staat onrechtmatig handelt omdat hij in voorgaande jaren te weinig heeft gedaan om de verslechtering (en dreigende verslechtering) van de meest kwetsbare natuur tegen te gaan. In het bijzonder geldt dat voor de natuur op een door vooraanstaande ecologen opgestelde 'Urgente Lijst' van stikstofgevoelige natuur in onze Natura 2000-gebieden.

De rechtbank beval de Staat onder meer om, uitvoerbaar bij voorraad:

“[R.o. 6.2] [...] het nog niet gerealiseerde deel van het stikstofdoel van 50% van het areaal stikstofgevoelige natuur uiterlijk op 31 december 2030 onder de toepasselijke KDW'en te brengen, op zodanige wijze dat daarbij steeds prioriteit wordt gegeven aan de aanpak van de stikstofdepositie op de habitats en leefgebieden vermeld op de Urgente Lijst, wat erop neerkomt dat 32% van het areaal aan stikstofgevoelige natuur op de Urgente Lijst onder de KDW moet worden gebracht, op straffe van verbeurte van een dwangsom van 10 miljoen euro.”

Greenpeace volgt de ontwikkelingen in het stikstofdossier met argusogen en concludeert dat er op dit moment verschillende aanwijzingen zijn dat de Staat onvoldoende uitvoering geeft (en/of zal geven) aan het bevel van de rechtbank. Sterker nog, de ontwikkelingen in het stikstofdossier laten eerder zien dat de Staat het bevel naast zich neer legt (of zal leggen).

Voor een fatsoenlijke nakoming van het bevel van de rechtbank dient de Staat op korte termijn:

- a) maatregelen te nemen, dan wel een maatregelenpakket vast te stellen waarmee uiterlijk in 2030 50% van het areaal stikstofgevoelige natuur onder de toepasselijke KDW'en wordt gebracht;
- b) deze maatregelen zo in te richten/vorm te geven dat prioriteit wordt gegeven aan de aanpak van de stikstofdepositie op de stikstofgevoelige natuur van de Urgente Lijst;
- c) hiermee gelet op de uitvoerbaar bij voorraad verklaring zonder verder uitstel en gelet op de door de rechtbank vastgestelde urgentie voortvarend aan de slag te gaan.

Op 25 april 2025¹ werden echter de contouren van de stikstofaanpak van het (inmiddels demissionaire) kabinet bekend gemaakt, opgesteld door een daartoe ingestelde ministeriele commissie onder leiding van premier Schoof die aan het voorgaande geen uitvoering geven. Voor Greenpeace komt daarin duidelijk naar voren dat de stikstofaanpak ver achterblijft bij wat noodzakelijk is voor het voldoen door de Staat aan het bevel van de rechtbank. Integendeel, op punten druist het daar tegenin, in ieder geval vanwege het volgende.

- Er zijn slechts stikstofdoelen vastgesteld voor 2035; over de noodzakelijke aanpak voor 2030 blijft het stil. Minst genomen wijst dat erop dat de Staat een andere doelstelling nastreeft dan het wettelijke doel van 50% van het stikstofgevoelige areaal onder de KDW'en in 2030 met prioritering van de Urgente Lijst, zoals door de rechtbank in het eindvonnis is bevolen². Voor zover niet reeds om die reden kan worden geconcludeerd dat de Staat het eindvonnis naast zich neerlegt (of zal leggen), geldt dat de uitvoering ervan bij deze stand van zaken doelbewust op de lange baan wordt geschoven.³

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024–2025, 35 334, nr. 362, Kamerbrief van de minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, d.d. 25 april 2025

² De landsadvocaat concludeerde in zijn advies aan de Staat van 22 april op voorhand al dat het 'startpakket' van de minister dat is voorgelegd aan de ministeriële commissie voor onvoldoende depositiedaling zorgt om verdere verslechtering van de beschermde voor stikstof gevoelige natuur te voorkomen. Raadpleegbaar via: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2025Z08484&did=2025D19358

In het advies van de landsadvocaat wordt onder andere het volgende opgemerkt (p. 10): "Hooguit voor enkele Natura 2000-gebieden zal uit de gebiedsgerichte doorrekening van de effecten mogelijk volgen dat de generieke emissiedaling door het maatregelenpakket uit spoor 2 voor voldoende depositiedaling zorgt om verslechtering te voorkomen." Met dit advies is vooralsnog niets gebeurd. De Kamerbrief over het startpakket dat bij Kamerbrief van 25 april 2025 naar de Tweede Kamer werd gezonden, is slechts te lezen dat het advies van de Landsadvocaat later nog "zal worden betrokken bij de verdere uitwerking van de sporen.", Zie Kamerstukken II, 2024-2025, 35334, nr. 362, p. 10

³ Tijdens het plenaire debat over 'Het verslag van de ministeriële commissie Economie en Natuurherstel inzake de stikstofproblemen', van 22 mei 2025 (zie stenogram wat beschikbaar is via de onderstaande link), erkende premier Schoof expliciet dat het kabinet de rechterlijke uitspraak van Greenpeace en dus het 2030-doel 5 jaar naar achteren heeft geschoven. Minister Wiersma is bovendien voornemens om de omgevingswaarden in de wet te vervangen door (de betreffende/ontoereikende) emissiedoelen. [Bron: https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/plenaire_vergaderingen/details/activiteit?id=2025A03345 [geraadpleegd: 30-06-2025] (niet bijgevoegd). "Kamerlid Kostić (PvdD): Ik gebruik ze graag voor de heer Schoof, als dat mag, voor de verandering. Ik heb al een aantal debatten met de minister gehad. Ik hoor de heer Schoof zeggen dat de rechtsstaat altijd gerespecteerd wordt. Dat horen we de hele tijd van het kabinet. Ze zeggen het, maar ze laten het niet zien. Dus even ter controle: houdt dit kabinet zich aan de rechterlijke uitspraak van Greenpeace en dus aan het 2030-doel? Minister Schoof: Volgens mij hebben we besloten om in hoger beroep te gaan. Dat hoort ook bij de rechtsstaat. En ja, we hebben gezegd dat wij het doel van 2030 naar 2035 brengen. Maar uiteindelijk zullen we ons altijd verbinden aan een rechterlijke uitspraak die onherroepelijk is geworden [...]". Zie tevens: "Minister Wiersma: De wijziging van de

- De Staat stelt concrete stikstofmaatregelen opnieuw uit in plaats van concreet aan de slag te gaan met een juridisch houdbaar, geborgd maatregelenpakket. Daarbij lijkt de Staat zoals hierboven weergegeven, te koersen op (omgerekend) 50% onder de KDW in 2035 in plaats van in 2030. Er zijn ook geen aanwijzingen dat de Staat, in navolging van het eindvonnis, bij het beoogde stikstofbeleid voldoende prioriteit geeft (of zal geven) aan de stikstofgevoelige natuur van de Urgente lijst. Zo wordt daartoe geen enkel concreet aanknopingspunt geboden in de contouren-brief. Sterker nog, uit het feit dat de doelen naar achteren zijn geschoven blijkt dat elk gevoel van urgentie ontbreekt. De wél voorgestelde maatwerkiaanpak voor (uitsluitend) de Peel en de Veluwe betreft daarnaast een zone van slechts 250 meter rond deze overbelaste natuur. Om in de gekozen aanpak daadwerkelijk prioriteit aan de habitats en leefgebieden op de Urgente lijst te geven is het echter noodzakelijk om op korte termijn maatregelen te treffen, (in ieder geval) in een veel grotere zone rond de Veluwe.⁴
- Er zijn vooralsnog amper extra middelen uitgetrokken voor het noodzakelijke stikstofbeleid. Greenpeace ziet hierin een verdere aanwijzing dat er (vooralsnog) geen serieuze inzet is om aan het vonnis te voldoen.⁵ Voor zover de Staat voornemens is om (pas) rond Prinsjesdag concrete financiële afspraken bekend te maken, is dat gezien de urgente staat van de natuur onvoldoende voortvarend.
- Verder heeft Greenpeace vernomen dat de Staat, tegen het advies van de eigen ambtenaren in, een zogenaamde 'rekenkundige ondergrens' van 1 mol/ha/jaar wenst in te voeren⁶, waardoor de stikstofdepositie juist toeneemt. Beleid gericht op een toename van stikstofdepositie, is in strijd met het eindvonnis.
- Tevens zal door het besluit van het kabinet om tot 2030 een einde te maken aan de CO₂-heffing voor industriële bedrijven en om een deel van de gesprekken over 'maatwerkafspraken' met bedrijven te staken, de uitstoot (en daarmee de depositie) van stikstofoxiden (NO_x) naar verwachting minder hard dalen dan eerder door het PBL werd geraamd. Dit betekent dat méér moet worden gedaan om aan het vonnis te voldoen. Concrete maatregelen blijven echter uit. Dit is opnieuw een aanwijzing dat het kabinet zijn ambities naar beneden bijstelt en de uitvoering van het vonnis niet serieus neemt.⁷
- Uit een in het plenaire debat van 22 mei 2025 voorgesteld en door het kabinet ontraden motie blijkt dat het kabinet niet bereid is om te monitoren op de voortgang van de uitvoering van het eindvonnis.⁸ Het is voor Greenpeace niet duidelijk hoe de Staat zonder monitoring van in

Omgevingswet en AMv's en ook de uitwerking van de spoedwet: in de eerste die ik net noemde, zit schrappen omgevingswaarden. Dat wil ik voor de zomer bij de Kamer hebben liggen. Het schrappen van de omgevingswaarden uit de wet en ze vervangen door een juridisch houdbaar alternatief in de vorm van emissiedoelen is ook conform het hoofdlijnenakkoord en dat wil ik voor de zomer al bij de Kamer hebben."

⁴ Zo lieten Erisman en Brouwer zien in een recent onderzoek, zie <https://www.universiteitleiden.nl/nieuws/2025/04/update-stikstofkaart-en-nieuwe-aanpak-hoe-halen-we-de-stikstofdoelen-wel>

⁵ <https://www.melkvee.nl/artikel/1260429-600-miljoen-euro-extra-voor-stikstofaanpak-op-de-veluwe-en-in-de-peel/>

⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024–2025, 35 334, nr. 399, Kamerbrief van de minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, d.d. 13 juni 2025

⁷ <https://fd.nl/bedrijfsleven/1560358/bedrijfsleven-wijt-mislukken-van-afspraken-over-vergroening-aan-overheid>

⁸ Zie *idem* vn 2: "Minister **Wiersma**: Ja, dat is de motie van het lid Kostić over de jaarlijkse monitoring door het RIVM van het Greenpeace-vonnis. Ik moet deze motie ontraden, want het is moeilijk uitvoerbaar om specifiek te monitoren op de Greenpeace-uitspraak. Het RIVM doet in algemene zin nu wel al onderzoek naar de stikstofontwikkeling. Deze motie moet ik dus ontraden."

ieder geval de natuur op de Urgente lijst waar het bevel van de rechtbank immers betrekking op heeft, kan nagaan of hij op koers ligt om aan het eindvonnis te voldoen.

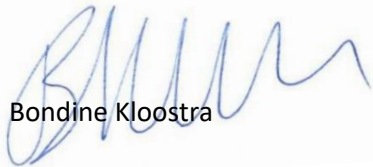
Resumerend, brengen de vastgestelde contouren van de stikstofaanpak en het 'startpakket' het voldoen aan het vonnis niet dichterbij, maar verder weg. De weg die de Staat kennelijk is ingeslagen baart Greenpeace dan ook ernstige zorgen. In combinatie met de urgente staat van de stikstofgevoelige natuur, geeft het eindvonnis geen ruimte tot uitstel van uitvoering tot (na) Prinsjesdag.

Greenpeace verzoekt de Staat om zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk binnen veertien dagen na dagtekening van deze brief, helderheid te verschaffen over de hierboven weergegeven punten.

Het is de hoop dat een nadere toelichting de huidige zorgen van Greenpeace kan wegnemen. Zo niet, of indien de zorgen van Greenpeace slechts toenemen, wijzen wij er voor de volledigheid op dat Greenpeace bereid is om alle noodzakelijke stappen te nemen, om naleving van het vonnis af te dwingen.

Tot slot wijst Greenpeace er opnieuw met klem op dat hoe langer de Staat wacht met het nemen van de noodzakelijke maatregelen, hoe nijpender het probleem voor de natuur wordt, en hoe ingrijpender de maatregelen om de stikstofdepositie alsnog voldoende en tijdig terug te dringen zullen zijn voor de maatschappij (waaronder agrariërs, bedrijven, verkeer en de bouw).

Met vriendelijke groet,

Bondine Klooststra

Brechtje Vossenbergh